

УДК 32.019.5:351

DOI: <https://doi.org/10.30970/PPS.2022.42.42>

ІМІДЖ УКРАЇНИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПРОЦЕСІВ: ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ТА СТАНОВЛЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО УРЯДУВАННЯ

Анна Руднева, Юлія Мальована

*Запорізький національний університет,
факультет соціології та управління, кафедра політології
вул. Жуковського, 66, 69600, м. Запоріжжя, Україна*

У статті досліджено питання формування іміджу України у контексті сучасних інформаційних процесів, цифрової трансформації та розгортання електронного урядування. Визначено як позитивний імідж впливає на внутрішньодержавні процеси, на геополітичне позиціонування, місце держави в інформаційно-політичному просторі. Зазначено актуалізацію формування позитивного іміджу України після розв'язання 24 лютого 2022 року війни з РФ, поряд з відкритим збройним конфліктом точиться боротьба в інформаційному просторі, іміджева боротьба. Розглянуто приклад позиціонування України у світовому інформаційному просторі у рамках кампанії «Сміливість», метою якої є підняття духу українців та водночас присутність іміджу України у світовому інформаційному просторі, формування симпатії та підтримки країни, закладання фундаменту для майбутньої співпраці по завершенні війни.

Запропоновано критерії формування Портрету України з метою підвищення оцінки країни в очах міжнародної спільноти і власного населення, серед яких: самостійність, толерантність і співробітництво, розвинена демократія, політична стабільність, безпека, відкритість, економічна самостійність і конкурентоспроможність, національна, культурна, природна, традиційна й історична унікальність, самобутність, інвестиційна привабливість.

Досліджено вплив діяльності Міністерства цифрової трансформації України у посиленні модернізаційних процесів, впровадженні цифрових технологій у державне управління, розвитку електронного урядування. Новітні інформаційні, цифрові та комунікаційні технології, що наразі впроваджуються в Україні у руслі розбудови електронного урядування, зробили надання державних послуг більш комфортним та орієнтованим на громадян, це значно впливає на процес сприйняття населенням власної держави, стимулює розвиток інформаційної демократії та створює передумови для покращення іміджу України на міжнародній арені.

Ключові слова: імідж держави, бренд, позиціонування, інформаційні, цифрові технології, цифровізація, електронне урядування, «держава у смартфоні», демократизація, інформаційне суспільство.

Формування бренду та іміджу України на світовій арені, беззаперечно, є актуальною стратегічною метою, яка позначається на позиціонуванні держави в глобальному середовищі в умовах становлення інформаційної цивілізації, інформаційній безпеці країни в умовах інформаційного протистояння, гібридних воєн, особливо на тлі дезінформаційних акцій та негативних інформаційних впливів з боку східного сусіда, на економічній могутності, туристичній, інвестиційній привабливості тощо.

Глобалізаційні і модернізаційні процеси сучасності стали каталізатором інформаційної революції, посилення ролі в політиці цифрових інформаційних технологій та становлення електронного урядування. Ці фактори, у свою чергу, є основою для розгортання процесів демократизації суспільного життя у країнах ЄС і в тому числі в Україні. Інформаційне домінування і лідерство у постсучасному суспільстві набуває значення вирішальної

ноосферної зброї: той, хто володіє інформаційним полем, домінує в інформаційному просторі – задає параметри політичній Карті Світу. Доречно згадати думку французького геополітика Ів Лакоста щодо ролі інформації у сучасних геополітичних процесах, в яких світогляд громадян потрапляє у все більшу залежність від телекомунікацій, населення держав орієнтується не на раціональні підходи, а на створені ЗМІ привабливі іміджі та ідеї [1, с. 72].

По відношенню до держави інформаційні цифрові технології можуть відігравати визначальну роль у формуванні позитивного іміджу як для власного народу, так і на міжнародній арені. Символічний вимір іміджу впливає на всі сфери життєдіяльності країни, на її відносини з іншими акторами геополітичного простору, виконує превентивну роль у зародженні та загостренні конфліктів як всередині держави, так і у відносинах з іншими учасниками світового простору.

Зазначені тенденції актуалізують дослідження особливостей формування, факторів, що на нього впливають, а також ролі іміджу України в умовах цифрової трансформації, який відображає позиціонування, авторитет держави у геополітичному просторі й міжнародному інформаційному полі, одночасно виступає ретранслятором національних символів, особливостей національної культури, цінностей, туристичної та інвестиційної привабливості країни. Для громадян власної країни імідж держави також позиціонується через зручність отримання державних послуг шляхом запровадження основ електронного урядування та впровадження цифрових технологій у реалізації державних онлайн-сервісів, особливо у складних умовах, наприклад таких, як пандемія COVID-19 та війна із РФ 2022.

Стан дослідження зазначеної проблеми має міждисциплінарний характер, є предметом наукового пошуку різних наукових шкіл, підходів, теорій та концепцій. Зокрема питання «іміджу», «бренду» стосовно держави є предметом наукового аналізу дослідників – Е. Галумова, Т. Нагорняк, А. Осмоловської, А. Панасюк, Г. Почепцова, О. Чечеля, О. Швеця та ін. Вплив інформаційно-комунікативних технологій на суспільні та державні процеси досліджувався у роботах М. Кастельса, М. Маклюєна, Й. Масуди, Е.Тюффлера та ін. Аналіз сучасних проблем у сфері цифрових трансформацій та формування державної політики цифрового розвитку відображений у роботах О. Берназюк, О. Вишневського, А. Галкіна, В. Ляшенко, О. Острового, Н. Стеблиної, І. Сторонянської, К. Шиманської та ін. Проте дослідження впливу інформаційних, цифрових, комунікаційних процесів на формування, становлення та трансформацію іміджу України потребує більш глибокого та детального дослідження, особливо в сучасних умовах глобальних викликів та трансформацій світового простору.

Метою статті є аналіз впливу сучасних інформаційних, цифрових процесів на трансформацію іміджу України на міжнародній арені та для власного населення.

Імідж держави – це сукупність раціональних та ірраціональних уявлень, образів, стереотипів, метафор, символів, асоціацій про державу, її специфіку, сформованих у індивідуальній та колективній свідомості громадян країни, світової громадськості загалом. Це основа, яка відображає, яку репутацію, авторитет, сенс має держава у свідомості власних громадян та світової спільноти в цілому. Позитивне сприйняття держави всередині країни та на міжнародній арені є запорукою ефективного реформування, глобальних політичних, соціальних та економічних трансформацій, інвестування, створення союзів та блоків, сприяє захисту національних інтересів, досягненню зовнішньополітичних цілей і створенню атмосфери підтримки світовою спільнотою її кроків на міжнародній арені.

Бренд країни, на думку української дослідниці Т. Нагорняк, це «комплексна торгівельна пропозиція – емоційно сильна торгівельна марка, що має не тільки назву чи

дизайнерське рішення, а й ще цілий комплекс асоціацій та ідентифікацій через які сприймається споживачами» [2, с. 220]. Сильний бренд виступає системою захисту від інформаційних атак, маніпуляцій з боку більш сильних акторів геополітичного простору, а також ресурсом розвитку країни та її символічного капіталу на основі продукування нових символів і колективної ідентифікації. Він повинен надихати громадян і викликати позитивний резонанс у світовому співтоваристві.

Стратегія формування, просування та підтримки позитивного іміджу України повинна починатися «знизу», через активні форми співпраці громади, бізнесу, держави. Позитивний імідж України залежить від ефективних дій влади у наступних сферах: демократизація та децентралізація політичних процесів, реалізація політики регіонального розвитку на рівні територіальних громад, впровадження економічних реформ та розвиток економіки, проведення вдалої зовнішньої політики і просування євроінтеграційного курсу, впровадження інформаційних технологій у процес державного управління, становлення електронного урядування та розвиток інформаційного суспільства.

Міжнародний імідж, сильний авторитет держави впливають зсередини на стан патріотизму, поваги, відповідальності громадян як елементів демократичної політичної культури, що позначається на стані інформаційної безпеки держави, відображається на здатності суспільства протистояти зовнішнім інформаційним впливам і загрозам, дезінформації, маніпуляціям, має превентивну функцію по відношенню до інформаційної війни, впливає на фізичну та духовну згуртованість суспільства у відкритому військовому протистоянні із РФ. Після розв'язання 24 лютого 2022 року війни РФ це стало особливо актуальним, в умовах ведення агресивної інформаційної війни із застосуванням широкого арсеналу пропагандистських, маніпулятивних технологій, інформаційної диктатури та блокади на окупованих українських територіях. Поряд з відкритим збройним конфліктом точиться боротьба в інформаційному просторі, іміджева боротьба, в якій східний сусід постійно намагається завдати шкоди іміджу України як в очах власного народу, так і в очах світової спільноти, яка консолідувалась у підтримці нашої держави у боротьбі з агресором.

Тому варто згадати безпрецедентний приклад стрімкого зростання позитивного іміджу України в очах світової спільноти та стрімке посилення позицій як геополітичного актора через позиціонування себе вільною, сучасною, демократичною державою на тлі розв'язання РФ військового конфлікту. Ціла низка факторів, у тому числі використання інформаційних технологій, ЗМІ, соціальних мереж, сприяли швидкому розповсюдженню новин військових подій, викриття злочинів армії ворога, трансляція наслідків військового втручання РФ тощо серед аудиторії у всьому світі. Якщо прикладом «першої війни у прямому етері» можна назвати «Бурю в пустелі» 1991 року, то окупація Азовстали у Маріуполі (квітень-травень 2022 року) стала прикладом «трагедії у прямому етері». Саме висвітлення подій навколо військового конфлікту зі східним сусідом, демонстрування сміливості та хоробрості українського народу у протистоянні агресору за підтримки всього світу, використання інформаційних технологій для встановлення діалогу зі світовою спільнотою – значно посилило сприйняття іміджу України у світі та для багатьох країн дозволило загалом дізнатись, що є така держава як Україна. Мабуть сьогодні не залишилось майже жодної держави, яка б не знала про Україну, інформаційні технології стали рупором поширення іміджу України у світі. Більш того Україна стала брендом та символом свободи 21 століття.

Для порівняння, за результатами дослідження «Сприйняття України за кордоном», проведеного дослідницькою компанією InMind для Українського інституту за підтримки Міжнародного фонду «Відродження» у 2020 році, сприйняття України у 7 країнах – Франції, Німеччині, Польщі, США, Японії, Туреччині, Угорщині, загальним висновком була

недостатня присутність української тематики в інформаційному просторі, закордонних ЗМІ, публічному просторі, експертних та академічних колах на тлі потужної пропагандистської роботи з боку Росії [3]. На сьогоднішній день на тлі висвітлення подій війни з РФ одночасно відбувається позиціонування та посилення іміджу України в інформаційному просторі, через наголошення на культурній, історичній, національній самостійності, самобутності і унікальності; формування позитивного іміджу, завдяки розкриттю різних аспектів ідентичності, що є могутнім засобом впливу на світову громадську думку та стратегічним пріоритетом розвитку України на міжнародній арені.

Прикладом позиціонування іміджу України в умовах війни з РФ є креативна кампанія «Сміливість», ініційована Офісом президента та Кабінетом міністрів України. Меседж цієї кампанії – сміливість, відвага та рішучість – це український національний ресурс: волонтери допомагають армії, переселенцям, постраждалим, вивозять людей, тварин з окупованих територій; мирні городяни формують загони територіальної оборони, викрадають та зупиняють техніку ворога голими руками; рятувальники рятують людей з пожеж та дістають з-під завалів тощо.

Меседж поширюється десятками способів: кампанія не обмежена бордами та вивісками. На сайті brave.ua зібрано усі прояви проекту. Користувачі можуть завантажити логотипи, макети мерча, постерів та стікерів, відео та обкладинки для соціальних мереж. В Instagram доступна маска «Смілива за паспортом». Для поширення цього меседжу також використовуються різні інформаційні канали у багатьох містах світу – Бостоні, Сан-Франциско, Вашингтоні, Лондоні, Мілані, Мадриді, Амстердамі, Варшаві, Берліні, Ризі, Таллінні, Стокгольмі тощо. Наприклад, у квітні на деяких із відомих рекламних екранів Таймс-сквер з'явилися слогани «Be brave like Ukraine» [4]. Метою кампанії є підняття духу українців та водночас присутність іміджу України у світовому інформаційному просторі, формування симпатії та підтримки країни, закладання фундаменту для майбутньої співпраці по завершенні війни.

Підвищення оцінки країни в очах міжнародної спільноти і власного населення, презентацію її назовні, варто почати з формування Портрету України і вироблення його критеріїв, серед яких:

- самостійність, як фактор реалізації внутрішньої політики і визначення шляхів зовнішньої, інформаційної стратегії та стратегії національної політики;
- толерантність і співробітництво як фактор міжнародної позиції України;
- розвинена демократія, реально реалізовані права і свободи людини та громадянина;
- політична стабільність, безпека, відкритість і послідовність;
- економічна самостійність і конкурентоспроможність;
- національна, культурна, природна, традиційна й історична унікальність;
- інвестиційна привабливість.

Крім того, варто також зробити акцент на безпрецедентному об'єднанні демократичних держав світового простору у допомозі, підтримці нашої держави у протистоянні агресії східного сусіда, а саме військова, гуманітарна, фінансова, інформаційна, культурна, духовна допомога як індикатори формування нової світової спільноти – інформаційної цивілізації на засадах свободи та синергії. Основою такої допомоги є сформований імідж України, як демократичної, вільної, відкритої. Особливо враховуючи те, що на вагах не просто конфлікт двох держав, а конфлікт цінностей демократії, свободи, інформаційного суспільства на протигагу деспотії, авторитаризму, тиранії, бажанню тотального контролю, утискання прав і свобод людини та громадянина; імідж міжнародного права та сталого розвитку на протигагу силовому втручання та грубому порушенню національно-територіального суверенітету, свавілля держави-агресора.

Застій в інформаційній політиці держави веде до зниження міжнародного іміджу України. З іншого боку, сильний міжнародний імідж здатен захистити саму країну, свідомість і підсвідомість громадян ззовні від інформаційних атак. Інформаційні провокації РФ та велика кількість на цьому тлі інформаційних атак, маніпуляцій та дезінформації, які в свою чергу, завдають шкоди не тільки міжнародному авторитету країни, а й економічній, політичній, духовній та іншим сферам життя, роблять її непривабливою в очах потенційних партнерів, інвесторів і власного народу. Саме тому, розвиток інформаційної політики, процесів цифровізації та модернізації державного управління, розвиток електронного урядування є одними з пріоритетних завдань, які стоять перед діючою владою в Україні.

Провідником цифровізації та модернізації інформаційної складової державного урядування в Україні і, відповідно, електронного урядування, є Міністерство цифрової трансформації України (засноване 2 вересня 2019 року).

Діяльність Міністерства цифрової трансформації з 2019 року значно прискорила розбудову електронного урядування в Україні, електронної демократії та становлення інформаційного суспільства. Інформаційні та комунікаційні технології сприяли суттєвому вдосконаленню державного адміністрування, надання значної кількості державних послуг стало більш зручним та орієнтованими на громадян. Цей факт активізує демократизацію суспільного життя, більш тісну комунікацію на вісі держава-суспільство, покращує сприйняття іміджу України на міжнародній країни та в очах власного населення.

Одним з пріоритетних завдань цифровізації державних послуг та розбудови електронного урядування в Україні є забезпечення прозорості надання державних послуг, подолання негативних явищ – корупції, забюрократизованості, «кумовства», які є одними із найбільш негативних факторів, що багато років погіршували інвестиційну привабливість (небажання багатьох впливових інвесторів вкладати фінансові ресурси в нашу державу через рівень корумпованості державного апарату, наприклад, відмова Ілона Маска у 2017 році), імідж нашої держави у сприйнятті міжнародного співтовариства, гальмували євроінтеграційні процеси та сприйняття іміджу держави для власного населення, яке вбачало у державному апараті корумпований олігархічний політичний клан, принижувало сприйняття політичної еліт.

Формування іміджу України першочергово варто починати із власного народу, культивування його шанобливого ставлення, поваги, гордості за власну країну, орієнтацію на політичну еліту, яка гідна поваги та довіри з боку своїх громадян. Цей внутрішній позитивний імпульс – символічний капітал – є могутнім каталізатором, фундаментом для росту авторитету на міжнародній арені і водночас стимулює процеси демократизації політичної системи всередині України. Формування позитивного іміджу для власних громадян відбувається не тільки шляхом інформаційного впливу, а й через налагодження ефективної комунікації у системі «влада-суспільство», через створення умов для комфортного отримання громадянами послуг від держави, для розвитку власного бізнесу, через діяльність держави особливо в умовах надзвичайних ситуацій.

Револьюційним для нашої держави кроком у бік модернізації стало анонсування президентом Володимиром Зеленським створення в Україні проекту «держава у смартфоні» у травні 2019 року. «Держава у смартфоні» – проект, який має на меті оптимізувати процес отримання громадянами адміністративних послуг та спростити бюрократичні процедури. На 2019 рік Україна в зазначеному аспекті відставала від деяких держав – країн Балтії, Грузії, Великобританії, США тощо. Довгий час «стара, пострадянська» політична еліта гальмувала процеси модернізації державного управління, впровадження інформаційних технологій у державне адміністрування та розбудову справжнього електронного урядування.

Саме тому із оновленням політичної еліти в Україні активізувались процеси модернізації та впровадження в апарат державного управління новітніх інформаційних технологій. Найкращим репрезентатором та одним з безпосередніх конструкторів іміджу України виступає національна політична еліта.

Наступним кроком цифровізації державного урядування стали розробка та запуск 6 лютого 2020 року Міністерством цифрової трансформації мобільного додатку «Дія» (взаємодія «Держава і я»), в якому українці можуть тримати основні документи – паспорти, права водія, картку платника податків, COVID-сертифікати – та отримувати державні послуги онлайн. Метою сервісу «Дія» є перетворення України на справжню цифрову державу шляхом створення єдиного порталу, де можна отримати всі послуги онлайн швидко, зручно та людяно, та мобільного додатка, в якому усі потрібні документи знаходяться в одному місці, створюючи цифрову державу, у центрі якої – людина, прозору і зрозумілу державу для людей.

Мобільний застосунок «Дія» – це унікальний проект не тільки для України, а й для світу. Адже Україна – четверта країна в Європі та десята у світі, де громадяни мають цифрове посвідчення водія у своєму смартфоні. Це один із прикладів моделі взаємодії держави та громадян за допомогою інформаційних технологій, практичного втілення е-урядування та цифрової демократії. На сьогоднішній день системи е-уряду зrealізовані у багатьох країнах світу, проте аналоги українського сервісу є далеко не у всіх держав з електронним урядуванням. «Дія» – передовий сервіс для країн Східної та Центральної Європи, водночас є багато прикладів із практичного досвіду інших країн, які варто також дослідити та адаптувати до практики державного урядування в Україні.

Унікальністю цього кейсу є прирівнювання на законодавчому рівні цифрових документів громадян України до звичайних – «єДокумент» під час дії воєнного стану. Цей факт став особливо актуальним під час розв'язання війни РФ на території України з 24 лютого 2022, тому що війна застала українців знезап'я та значна кількість громадян перетворилась на вимушених переселенців, біженців, залишилась без документів, втратила роботу, майно, власні домівки. В умовах війни «Дія» розширила спектр надання державних послуг для громадян України, крім найнеобхідніших також присутні наступні опції та функціонал:

- отримати послуги для внутрішньо переміщених осіб, допомогу для ВПО;
- «Підтримка, можливість отримати допомогу від держави, від міжнародних організацій;
- подати повідомлення про пошкодження або знищення нерухомості внаслідок військової агресії РФ;
- допомоги армії в рамках ініціативи Президента України Володимира Зеленського United24;
- «Ворог – повідомити ЗСУ про ворожу техніку або окупантів;
- для підприємців послуга – «Декларація, документ, який на час воєнного стану замінює 374 види дозвільних документів;
- запуск віртуального центру Дія.Бізнес – це інноваційний формат гарячої лінії, у якому професійно консультують українських громадян щодо працевлаштування та підприємництва, а також допомагають із тимчасовою реєстрацією в країнах ЄС.

Таким чином, цифрова трансформація, інформатизація державного управління та вдосконалення системи надання державних послуг онлайн стало відповіддю на необхідність адаптації діяльності державного управління до змін та потреб суспільства, викликів світових процесів становлення інформаційної цивілізації та особливо складних умов функціонування державного апарату в умовах розв'язання війни РФ.

Враховуючи зазначені фактори, можемо відмітити, що новітні інформаційні, цифрові та комунікаційні технології, що наразі впроваджуються в Україні у руслі розбудови е-урядування, зробили надання державних послуг більш комфортним та орієнтованим на громадян, мінімізують значну кількість складних бюрократичних процедур, наприклад, оформлення значної кількості довідок та особисте подання заяв у відповідних органах, що зараз можна зробити онлайн та з мінімальною втратою часу. Це значно впливає на процес сприйняття населенням власної держави, значно покращує імідж держави, стимулює розвиток інформаційної демократії та створює передумови для покращення іміджу України на міжнародній арені через позиціонування України як держави з втіленою моделлю е-урядування, ефективною комунікацією між державою та громадянами, прозорою системою надання державних послуг. Це означає, що водночас покращуються показники інвестиційної, економічної та соціально-політичної привабливості України в очах світової спільноти.

Список використаної літератури

1. Осмоловська А.О. Політика формування іміджу України в інформаційному просторі закордонних держав після 2014 р. : дис. ... д-ра філософії : 052. Вінниця, 2021. 252 с.
2. Нагорняк Т. Л. Країна як бренд. Національний бренд «Україна» // *Стратегічні пріоритети*. 2008. № 4. С. 220–228.
3. Дослідження щодо сприйняття України за кордоном : Український інститут. URL: <https://ui.org.ua/ukraine-abroad-research/> (дата звернення: 20.05.2022).
4. Мироненко Т. На Таймс-сквер з'явилися борди із написом Be Brave Like Ukraine. Це частина міжнародної промокампанії «Смільність». Як і навіщо її створили // *Forbes*. URL: <https://forbes.ua/inside/na-tayms-skver-poyavilis-bordy-s-nadpisyu-be-brave-like-ukraine-eto-chast-mezhdunarodnoy-promo-kampanii-smelost-kak-i-zachem-ee-sozdali-18042022-5498> (дата звернення: 20.06.2022).

THE IMAGE OF UKRAINE IN THE CONDITIONS OF MODERN INFORMATION PROCESSES: DIGITAL TRANSFORMATION AND E-GOVERNANCE

Anna Rudnieva, Yulia Malovana

Zaporizhzhia National University,

Faculty of Sociology and Management, Department of Political Science

Zhukovsky str., 66, 69600, Zaporizhzhia, Ukraine

The article explores the issues of forming the image of Ukraine in the context of modern information processes, digital transformation and deployment of e-government. It is determined how a positive image affects domestic processes, geopolitical positioning, the place of the state in the information and political space. The actualization of the formation of a positive image of Ukraine after the start the war with the Russian Federation on February 24, 2022, along with an open armed conflict, there is a struggle in the information space, an image struggle. An example, of positioning Ukraine in the global information space as part of the "Courage". Campaign is considered, the purpose of which is to raise the spirit of Ukrainians and at the same time the presence of Ukraine's image in the global information space, formation of sympathy and support for the country, foundation for future cooperation to end the war.

The criteria for the formation of the Portrait of Ukraine in order to increase the assessment of the country in the eyes of the international community and its own population, including: independence, tolerance and cooperation, developed democracy, political stability, security, openness, economic independence and competitiveness, national, cultural, natural, traditional and historical uniqueness, originality, investment attractiveness.

The impact of the activities of the Ministry of Digital Transformation of Ukraine in strengthening modernization processes, introducing digital technologies in public administration, and developing e-governance. The latest information, digital and communication technologies introduced in Ukraine in line with the development of e-government have made the provision of public services more comfortable and citizen-oriented. This significantly affects the process of perception of the population of their own state, stimulates the development of information democracy and creates preconditions for improving the image of Ukraine in the world international arena.

Key words: image of the state, brand, positioning, information, digital technologies, digitalization, e-government, «state in a smartphone», democratization, information society.